

Appendiks:

Spørreundersøkelse i Norge blant bedrifter og advokater

Konkurransetilsynet gjennomførte en spørreundersøkelse rettet mot både bedrifter og konkurranserettsadvokater i desember 2017. Spørreskjema ble sendt per e-post til 17 375 norske bedrifter registret med 10 eller flere ansatte. Av disse svarte 3432, noe som gir en responsrate på 20 %. Et lignende spørreskjema ble også sendt til 28 advokater som er partnere og hovedsakelig arbeider med konkurranserett. Listen inneholder alle partnere som arbeider med konkurranserett som Konkurransetilsynet er kjent med. 16 av advokatene (57%) svarte.

Spørreskjema ble utarbeidet av Konkurransetilsynet i samarbeid med Kantar TNS, mens koding av spørreskjema, utsendelse og datafangst ble utført av Kantar TNS. Undersøkelsen ble sendt til bedrifter i NACE-gruppe A-N (bortsett fra 69100 som er juridisk rådgiving, disse ble tilsendt en annen undersøkelse) som omfatter alt privat næringsliv. Undersøkelsen ble sendt til alle bedrifter med mer enn 10 ansatte og registrert e-post-adresse (ifølge Kantar TNS har ca 70 % registrert e-postadresse). Lenke til undersøkelsen ble sendt til 19427 e-postadresser. 2052 e-poster kom i retur slik at undersøkelsen ble motatt av 17375 bedrifter. I oversendelses-eposten ble det bedt om at daglig leder eller stedfortreder skulle besvare undersøkelsen.

Omlag 50 observasjoner ble fjernet fra utvalget før analyser ble gjort, fordi de svarte inkonsekvent på ulike spørsmål (f. eks. at flere fusjoner var skrinlagt enn antall fusjoner bedriften hadde vurdert). Å fjerne disse observasjonene gir lavere estimater på avskrekkende virkninger. Respondenter som enten oppga å ikke ha kjennskap til Konkurransetilsynet eller ikke ha kjennskap til fusjonskontrollen, men likevel oppga å at skrinlagt eller endret fusjoner pga konkurranse-reglene ble også fjernet. Tilsvarende ble også gjort for konkurransebegrensende samarbeid og misbruk av dominans.

Fusjoner og oppkjøp:

Respondentene ble spurt om hvor mange fusjoner de hadde vurdert (både de som ble gjennomført og de som av en eller annen grunn ikke ble gjennomført), hvor mange av de vurderte fusjonene som var eller ville vært meldepiktige til Konkurransetilsynet og hvor mange som faktisk ble meldt til Konkurransetilsynet. Deretter ble respondentene spurt om antall vurderte fusjoner der innvendinger

knyttet til konkurranselovens regler vedrørende kontroll med foretakssammenslutninger og risiko knyttet til Konkurransetilsynets håndheving var en viktig årsak til at foretakssammenslutningene ikke ble gjennomført eller, endret før fusjonene ble meldt til Konkurransetilsynet.³⁸

Respondentene i utvalget oppga at i perioden 1. januar 2014 - desember 2017 ble til sammen 20 fusjoner avskrekket (18 fusjoner skrinlagt, og 2 fusjoner endret før de ble meldt) på grunn av fusjonskontrollen. Fusjoner inngås normalt mellom 2 selskaper, ulike respondenter i utvalget derfor kan ha referert til samme avskrekkede fusjon. Det beste estimatet på antall avskrekkede fusjoner i utvalget vårt er derfor $20/2=10$ fusjoner.

Respondentene som har besvart undersøkelsen utgjør kun en del av norske bedrifter i Norge. Som nevnt var svarprosenten i undersøkelsen på 20 %, og en del bedrifter fikk ikke tilsendt undersøkelsen fordi de ikke hadde gyldig e-postadresse. Vi kan få et anslag hvor mange fusjoner som ble avskrekket i hele populasjonen av norske bedrifter ved å finne antall fusjoner som ble avskrekket i utvalget vårt i forhold til antall fusjoner som ble meldt i utvalget vårt, og så multiplisere dette tallet med antall fusjoner som ble meldt i hele populasjonen i samme periode.³⁹ Med denne metoden får vi at ca 50 fusjoner er avskrekket i 2014-2017, eller ca 12.5 fusjoner per år.⁴⁰ Til sammenligning forbød Konkurransetilsynet i samme periode 5 fusjoner og tillot 7 fusjoner på vilkår – i gjennomsnitt 3 inngrep per år. I undersøkelsen rettet mot konkurranserettsadvokater oppgir advokatene til sammen å ha konsultert bedrifter om 21 skrinlagte fusjoner og 16 endrede fusjoner i 2014-2017.⁴¹

³⁸ For alle spørsmålene ble respondentene bedt om å oppgi tall for perioden 1.1.2014-dagsdato som var i desember 2017.

³⁹ Vi antar altså at «avskrekkede fusjoner i utvalget»/«avskrekkede fusjoner i populasjonen» er gitt ved «meldte fusjoner i utvalget/meldte fusjoner i populasjonen».

⁴⁰ Respondentene oppga å ha meldt 154 fusjoner i perioden. På samme måte som for oppgitte avskrekkede fusjoner deles dette på 2 for å unngå dobbelttelling, og vi får 77 meldte fusjoner i utvalget. Totalt ble det meldt 385 fusjoner til Konkurransetilsynet i perioden. Estimert totalt antall avskrekkede fusjoner for perioden blir da $((18+2)/154)*385=50$.

⁴¹ En respondent som svarte «flere enn 10» på alle spørsmål om antall i hele undersøkelsen er utelatt.

Konkurransetilsynets spørreundersøkelse hadde også spørsmål om overavskrekking. Alle respondenter som oppga å ha latt være å gjennomføre fusjon(er) på grunn fusjonskontrollen, ble bedt om å oppgi hvorvidt de mente fusjoner de ikke gjennomførte var konkurranseskadelige eller ei. Respondentene oppga at 14 av de avskrekkede fusjonene ikke var konkurranseskadelige. Alle respondenterne i undersøkelsen ble også spurt om hvor ofte de mente fusjoner som ikke er konkurranseskadelig ble avskrekket i markedene der selskapet deres opererte. Ca 4 % svarte «svært ofte» eller «ganske ofte», 21 % «av og til», og ca 65 % svarte «sjelden» eller «aldri». ⁴² Alle respondenter som svarte «svært ofte» eller «ganske ofte» fikk et oppfølgingsspørsmål der de ble bedt om å oppgi hvorfor de trodde ikke-skadelige fusjoner ble avskrekket i markeder der selskapet opererte. Kun 9 respondenter nevnte forhold som kan tolkes som at de mener det er mye byråkrati, usikkerhet eller tidskostnader knyttet til prosessen hos Konkurransetilsynet, mens 5 respondenter nevner forhold som kan tolkes som at de er faglig uenige med Konkurransetilsynets vurderinger/lovverket. Resten svarte «vet ikke» eller svar som ikke ga meningsfull informasjon.

Også konkurranserettsadvokater ble spurt om de mener fusjoner som ikke er konkurranseskadelig ble avskrekket. Ingen respondenter svarte «svært ofte» eller «ganske ofte», 6 respondenter svarte «av og til», og 9 respondenter svarte «sjelden» eller «aldri».

Misbruk av dominans:

I Konkurransetilsynets spørreundersøkelse fra 2017 oppgir 116 bedrifter at de har avsluttet, endret eller skrinlagt adferd som følge av konkurranselovens § 11 og risiko knyttet til Konkurransetilsynets håndheving i 2014-2017. ⁴³ De 16 juristene som svarte, opplyser at til sammen 71 forhold ble avskrekket fra 2014-2017.

Bedriftene oppgir at om lag 1/3 av forholdene som ble skrinlagt eller avsluttet ikke var konkurranseskadelig. På spørsmål om hvor ofte bedriftene mener det skjer at adferd som ikke er konkurranseskadelig blir avskrekket i markeder der de opererer, svarer ca 2% av bedriftene at dette skjer svært ofte eller ofte, 19 % av bedriftene at det skjer

⁴² Alternativet «Vet ikke» er ekskludert fra andelene. «Vet ikke» ble valgt av i underkant av halvparten av respondentene.

⁴³ Bedriftene utgjør kun et utvalg av populasjonen av norske bedrifter. Totalt oppgir bedriftene at 436 forhold er avsluttet, skrinlagt eller endret i perioden 2014-2017 (211 skrinlagt/avsluttet og 225 endret). Antallet forhold er i ganske stor grad drevet av respondenter som oppgir at 3-10+ forhold er avskrekket. Vi beregner derfor ikke avskrekkingssrater for populasjonen.

av og til, og 79 % at det sjelden eller aldri skjer. Ingen av konkurransejuristene oppgir at det «ganske ofte eller svært ofte» skjer at forhold som ikke er konkurranseskadelige, blir skrinlagt på grunn av konkurranseloven § 11. 10 oppgir at det «av og til» skjer, mens 5 svarte «sjelden» eller «aldri».

Konkurransbegrensende samarbeid:

118 av bedriftene i undersøkelsen oppgir å ha avsluttet, skrinlagt eller endret avtaler, forretningspraksis eller annen dialog på grunn av innvendinger knyttet til konkurranselovens §10 og risiko knyttet til Konkurransetilsynets håndheving i perioden 2014-2017. Totalt oppgir bedriftene minst 292 avskrekkede forhold (154 skrinlagt eller avsluttet, og 136 endret). ⁴⁴ Av disse er nærmere 60 % horisontale samarbeid, altså mellom konkurrenter på samme trinn i verdikjeden. ⁴⁵ Som nevnt tidligere utgjør bedriftene som har besvart spørreundersøkelsen kun et utvalg av populasjonen av norske bedrifter. Ved å bruke lignende metode som for fusjoner får vi et anslag på 60 forhold per år som er avsluttet, skrinlagt eller endret på grunn av § 10 (totalt 240 forhold). ⁴⁶ Til sammenligning gjorde Konkurransetilsynet totalt 5 inngrep mot konkurranseskadelig samarbeid i denne perioden. Konkurranseturistene som svarte, opplyser at til sammen minst 123 forhold ble avskrekket i perioden 2014-2017. ⁴⁷

Bedriftene som har oppgitt at de har endret adferd på grunn av konkurranseloven og Konkurransetilsynets

⁴⁴ Bedrifter med inkonsekvante svar, og bedrifter som oppgir å ikke ha kjennskap til Konkurransetilsynet eller konkurranselovens bestemmelser om forbud mot konkurransebegrensende samarbeid er utelatt. Svaralternativene gikk fra 1-10 samt «flere enn 10». 4 bedrifter har oppgitt å ha skrinlagt eller avsluttet flere enn 10 samarbeid, mens 5 bedrifter har oppgitt å ha endret flere enn 5 samarbeid. I anslaget på 292 er flere enn 10 antatt å være 11.

⁴⁵ Ikke-horisontale forhold kan f.eks være avtaler om bindende videre-salgspriser mellom aktører på ulike ledd i verdikjeden. For å beregne andel horisontale samarbeid er observasjoner med 10+ fjernet, fordi disse observasjonene umuliggjør sammenligning mellom ulike spørsmål (f.eks vil en bedrift som har latt være å gjennomføre 15 totalt samarbeid grunnet § 10 hvorav 11 var horisontale, svare 10+ på både totalt antall avskrekkede, og på hvor mange som var horisontale).

⁴⁶ Vi antar her at forholdet mellom antall avskrekkede forhold i utvalget og avskrekkede forhold i populasjonen er gitt ved samme forhold som mellom antall meldte fusjoner i utvalget og antall meldte fusjoner i populasjonen. Samarbeid kan inngås mellom 2 eller flere selskap, og samme samarbeid kan derfor nevnes av flere respondenter. Hellwig og Hüscherlath (2017) finner at karteller EU-Kommisjonen har avdekket fra 2001-2015 i gjennomsnitt inkluderte 5.6 firma. Studien omhandler samarbeid som ble avdekket og omhandler kun horisontale samarbeid. Undersøkelsen vår omhandler samarbeid som ble vurdert, men ikke gjennomført. Vi kjenner ikke antall deltakere i samarbeidene. Vi antar i anslagene våre at det er 6 firma per kartell. Vi understreker at det er betydelig usikkerhet knyttet til størrelsen på anslaget.

⁴⁷ 5 av juristene svarte «Flere enn 10». Disse er talt som 11 forhold hver.

håndheving, oppgir at ca 46 % av forholdene som ble skrinlagt eller avsluttet, ikke var konkurranseskadelige. Ca 4 % av respondentene mener samarbeid som ikke er konkurranseskadelig «svært ofte» eller «ganske ofte» blir avskreket, mens 19 % mener det skjer «av og til» og 77 % mener det skjer «sjelden» eller «aldri». 3 av konkurransejuristene

oppgir at det «ganske ofte eller svært ofte» skjer at forhold som ikke er konkurranseskadelige, blir skrinlagt på grunn av konkurranseloven § 10. 7 oppgir at det skjer «av og til» skjer, mens 6 svarte «sjelden» eller «aldri».